

ARTO KUJALA

A finn büntetés-végrehajtás tapasztalatai a szomszédos országokkal folytatott regionális együttműködés terén

Hölgyeim és Uraim!

Mindenekelőtt köszönöm a meghívást, hogy részt vehetek a Kriminalexpo 2003 nemzetközi börtönügyi konferenciáján. Megtiszteltetés jelen lenni a börtönigazgatás fejlesztésével foglalkozó nyílt és konstruktív megbeszélésen, és beszámolni saját tapasztalatainkról, amelyeket a szomszédos országokkal folytatott regionális együttműködés terén szereztünk.

Az északi országok évtizedek óta intenzív és kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolatokat tartanak fenn egymással. Mind politikai, mind közszolgálati síkon hagyományosan rendszeres találkozókat szerveznek. A skandináv országok állampolgárai szabadon mozogtak a régió országaiban már jóval azelőtt is, hogy Finnország és Svédország belépett az Európai Unióba, így az EU-tagság lényegében alig hozott változást az észak-európai országok börtönadminisztrációi közötti kapcsolatokban.

1991-ben Finnország és Észtország igazságügyi minisztere együttműködési egyezményt kötött a két intézmény között. Ezen egyezmény alapján évente meghatározzák azokat a projekteket és intézkedéseket, amelyeket a következő évben meg kívánnak valósítani. A program keretében – a minisztériumok szintjén folyó együttműködésen túlmenően – meghatározzák a bíróságok, az ügyészség, a bűnvádi eljárás és a büntetés-végrehajtás projektjeit és intézkedéseit is.

A finn és az észt igazságügyi miniszter együttműködésének célja, hogy segítsék a jogállamiság kialakulását Észtországban, támogassák a balti állam EU-tagságát, valamint hogy erősítsék a közvetlen, mindennapi kapcsolatokat a két állam hatóságai és hivatalnokai között.

Az együttműködési program finanszírozása azokból a forrásokból történik, amelyeket Finnország és Észtország különít el erre a célra az EU és más, nemzetközi forrásokból megvalósuló programok hasznosítására. Valamennyi Finnország által finanszírozott, az említett témakörökhöz közel álló együttműködési terület közös célja, hogy segítse az együttműködő partnert saját rendszerének kiépítésében, saját alapjaiból kiindulva.

Az együttműködés előnyeit azonban nem tekintjük egyoldalúnak, hanem úgy látjuk, hogy az mindkét fél számára gyümölcsöző. Hosszú távon csak úgy lehet hasznos együttműködésről beszélni, ha mindkét fél őszintén akarja azt, és a feleket közös célok vezérlik, ame-



lyeknek megvalósulását nyíltan támogatják. Az együttműködési projekteknél kiválasztják azokat a célokat, amelyek hosszú távon elősegítik a közös tevékenységet. A gyakorlatban az együttműködés egyre inkább az állomány képzésére és a tapasztalatok cseréjére összpontosul.

A finn és az észti börtönadminisztráció közötti együttműködés ebben az évben a következő területekre terjed ki:

A büntetés-végrehajtási intézetek közötti partneri kapcsolat folytatódik. Nyolc finn és észti börtön került kiválasztásra, együttműködésük tartalma és célja saját szükségleteik alapján lett meghatározva. A partnerek megállapodást kötnek az év folyamán megvalósítandó együttműködésről.

A partnerségre kijelölt börtönök egyenlők a biztonsági szintjeik és az alkalmazott tevékenységek tekintetében. Az előzetes intézet előzetes intézettel lép partnerségre, a fiatalokú börtön fiatalokú börtönrel, a női börtön női börtönrel, és így tovább.

A börtönpartnerség igen változatos tevékenységi kört fog át. A kapcsolatok létesítése fokozatosan bővülő tanulmányi utakkal és kirándulásokkal kezdődött. Ez fokozatosan kibővült tisztségviselők látogatásával, az állomány továbbképzésével, hallgatói csereprogramokkal és más, az adott börtönt érintő közös projekkel. Összefoglalva: azt mondhatjuk, hogy a börtönintézetek közötti partneri együttműködés a börtönadminisztráció minden szektorára kiterjed, és természeténél fogva „a legjobb gyakorlat” kölcsönös átadására és az intézményi szintű fejlődésre épít.

Bővült az együttműködés a képzés területén. Ez magában foglalta a börtöntisztai szakképzést éppúgy, mint a már foglalkoztatott, állásban lévő állomány továbbképzését. Az idei évet tekintve a Finn Börtönsemélyzet Oktatási Központjában szervezett börtöntisztai képzés létszámkeretéből két helyet észtországi hallgatónak tartottak fenn.

Az Észtországi Börtönszolgálattal együttműködve képzési program került összeállításra az oktatási és a társadalmi szektor azon képviselői részére, akik a börtönoktatásban, illetve a speciális problémákkal küszködő elítéltek segítségével érintettek. Ezen túlmenően az észtországi börtönökben foglalkoztatott könyvtárosok, szabadidős oktatók, valamint a börtöniskolák tanárai továbbképzésben részesülnek, amelynek célja az elítéltoztatás hálózati tevékenységének fejlesztése.

A börtönök biztonságát érintő együttműködési projekt elsősorban tanulmányutakat, a bevált gyakorlat oktatását és cseréjét jelenti. A biztonsági kérdések tekintetében az együttműködés a biztonsággal és a biztonsági technikákkal összefüggő működő módszerek tapasztalat-cseréjére terjed ki. Példának itt említhetjük meg azt, hogy az észti börtönökben alkalmazott kábítószer-felderítő kutyákat finn szakemberek képzik ki.

Az elítéltek egészségügyi ellátásának fejlődése, és különösen a toxikus anyagokat hatásaltalító rehabilitáció központi kérdés a Finnország és a vele szomszédos országok együttműködésében és fejlődésében. A kábítószer-probléma szinte berobbant a finn börtönökbe az utóbbi években. Jelenlegi becslések szerint a fogvatartottak több mint felét kábítószer-függőként lehet diagnosztizálni. Gyakran a súlyos pszichiátriai problémák, a HIV-fertőzöttek gyorsan emelkedő száma, valamint a hepatitis B és hepatitis C fertőzések is a helytelen kábítószer-adagolás következményei.

Az észtországi drog-rendőrség szerint Tallinn a balti térség kábítószer-kereskedelmi központjává nőtte ki magát. A legjelentősebb változás 2000-ben következett be, így a jelenség meglehetősen új, s a büntetés-végrehajtási intézetekben is érezhető a hatása. A rendőrségi statisztikák szerint a Finnországban elkobzott kábítószeres 80 százaléka Észtországon keresztül jut be az országba. Ez a tény új kihívásokkal szembesítette a finn és az észti rendőrség együttműködését, hiszen a kábítószer-kereskedelem jól szervezett nemzetközi tevékenység.

Az észtországi Pärnu városában a balti-országok és Finnország szemináriumot szerveztek a toxikus problémákról. A szeminárium hangsúlyozta az országok közötti együttműködés jelentőségét a szervezett bűnözés megzabolásában. A toxikus anyagok problémakörének bőrtől belüli kezelése egyfelől ellenőrzést, másfelől megfelelően célirányos rehabilitációs intézkedéseket követel.

A szeminárium bemutatta, hogy a kábítószer-probléma kezelése és ellenőrzése a börtönökben fontos kérdés az egész társadalom biztonságára nézve. A drog-probléma legrosszabb esetben fertőző betegségek melegágyává teheti a börtönt, és lehetőséget kínál a szervezett bűnözésnek a kábítószeres kiskereskedelmi hálózatának fejlesztésére. A bűnözés államhatárokon keresztül való terjedésének megfékezése természetesen együttműködést tesz szükségessé a rendőrség, az ügyészség, a bíróságok és a büntetés-végrehajtás között, de néha hasznos lehet, ha egy kis pihenőt tartunk, és végiggondoljuk saját szervezetünk szerepét ebben az összefüggésben.

Finnország egy börtönépítési programot hajt végre, amelynek keretében újjáépülnek a rossz állapotban lévő régi zárt börtönök, és két új intézet is épül. Voltaképpen az egyik új börtön – Vantaaban – már felépült, és funkciója szerint működik. A Vantaa-i börtön a helsinki előzetes ház szerepét vette át, amelynek a használatát beszüntettük. A másik új börtön építése ebben az évben kezdődik meg. A Turkuban épülő intézet a jelenleg még ott működő börtön szerepét veszi át, amely már alkalmatlan a felújításra.

A finnországi büntetés-végrehajtási intézetek nagy része régi és rossz állagú épületekből áll, ennél fogva nem felelnek meg az építészeti előírásoknak, a nemzetközi emberi jogi egyezményeknek és börtönügyi standard minimum szabályoknak.

A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) figyelemfelhívó megjegyzéseket tett Finnországnak a börtönépületek hiányosságai miatt az 1990 elején tett ellenőrző látogatása nyomán. A Bizottság megismételte észrevételeit 1998-ban, ezt követően a finn kormány egy tízéves beruházási tervet fogadott el a hiányok kiküszöbölésére.

Az emberi jogi megfontolásokon túlmenően a börtönépületek fejlesztését egyéb, funkcionális és biztonsági szempontok is indokolják. A több mint száz évvel ezelőtt épített intézetek megfeleltek a kor büntetőpolitikai és funkcionális elvárásainak. A jelenlegi célok, amelyek a visszaeső bűnözés csökkentését célozzák, valamint a bűnözés átstrukturálódása és a fejlett technikai megoldások új követelményeket támasztanak a börtönleteményekkel szemben is. Például a börtönbüntetés tartalmával kapcsolatos célkitűzések a rehabilitáció kapcsán és a bűnelkövetői magatartás megváltoztatása érdekében a börtönintézet különféle részeinek átszervezését teszik szükségessé. Ez azt jelenti, hogy az egyes funkcionális egysé-

geket, amelyek a fogvatartottak ellenőrzését, elhelyezését és foglalkoztatását szolgálják, át lehet formálni ugyanazon cél érdekében.

A saját, finnországi börtönépítési program mellett tanácsadói szerepet is vállaltunk Észtországban, a Tartu körzeti börtönprojektben, amelyről a következő hozzászóló majd bővebben beszámol. A Tartu-i projekt kapcsán számos jó ötlet merült fel, amelyeket a saját építési projektjeinknél is hasznosítani tudunk.

A finn Igazságügyi Minisztérium és az Orosz Föderáció között együttműködési egyezmény van érvényben, amely például meghatározza a két ország börtönrendszerei közötti együttműködés céljait. Az orosz börtönökkel megvalósuló program elsősorban oktatási együttműködést és cserelátogatásokat, illetve – kisebb mértékben – anyagi segítségnyújtást jelent.

A finn és az orosz börtönök együttműködése elsősorban a petrozavodszki és a wiborgi régiót érinti. Nemrégiben előzetes megbeszélések kezdődtek a börtönpartneri kapcsolatok beindításáról. Kezdetben ebbe esetleg két finn és két délkeleti orosz börtön kapcsolódhatna be.

Az orosz börtönadminisztrációval az eddigi legfontosabb együttműködési projekt az orosz börtönökben elterjedt tuberkulózis kezelését célozta meg. Finnország orvosi ismereteket és gyógyszereket ajánlott fel a TBC kezelésére. Az együttműködési projekt eredményeként sikerült enyhíteni a tuberkulózis problémáját az oroszországi börtönökben.

A finnországi börtön népesség, amely 1975-ben átlagosan mintegy 5500 főt tett ki, csaknem 25 évig egyenletesen csökkent. A legalacsonyabb létszám 1999-ben volt, átlagosan 2800 elítélttel. Ezt követően a börtönpopuláció meredek emelkedést mutatott, ami általános jelenségnek tűnik az EU-országokban. A finn börtönökben jelenleg 3600 fogvatartott van, ami meglehetősen drasztikus emelkedést jelent.

A börtön népesség növekedését számos tényező magyarázza, mint például a szigorúbb ítéllethozatali gyakorlat, valamint a női elítéltlétszám emelkedése, amely a nemek közötti egyenlőség fokozottabb érvényesítését jelzi. A két legfontosabb tényező azonban a kábítószerrel összefüggő bűnözés és a külföldi fogvatartottak számának emelkedése a finnországi börtönökben.

A finn börtönökben a külföldi fogvatartottak száma hagyományosan alacsony. Jóllehet az utóbbi öt évben a külföldiek létszáma megnégyszereződött, nemzetközi összehasonlításban még mindig alacsony a részesedésük – a teljes börtön népesség kevesebb, mint 10 százalékát teszik ki. Becslések szerint az állampolgárok szabad mozgása az Európai Unión belül bizonyos mértékű emelkedést hoz a külföldi fogvatartottak számát tekintve Finnországban. Ez megköveteli a börtön személyzettől, hogy jobban megismerjék más országok jogalkalmazását, intézményi szervezeteit, kultúráját, nyelvét és szokásait.

Úgy vélem, hogy a közeli jövőben az egymással szomszédos országok együttműködése – ha lehet – még aktívabbá válik, és a jelenlegi helyzetnél még hatékonyabban összpontosít a nemzetközileg szervezett gazdasági és kábítószeres bűnözésre, a börtönadminisztráció tartalmi oldalainak és a börtönök feltételeinek fejlesztése mellett.